

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ РІДНОЇ МОВИ ДЛЯ РОБОТИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ ПОЛЬЩІ

Левицька В. А.
здобувач кафедри іноземних мов,

Національний університет водного господарства та природокористування
м. Рівне, Україна

Abstract. The article is devoted the question of professional preparation of teachers of Polish at senior school.

Professional preparation of teachers is the social phenomenon and social-pedagogical process, which has the protracted character which is oriented on modern innovative processes.

Today preparation of teachers-philologists takes on the special significance taking into account globalization and integration processes, investigation of which the origin of hybrid world culture, loss of national traditions and languages, can become in Europe. Presently the certificate of it is a decline of linguistic literacy of population of the leading European countries, as the mother tongue and literature is not only facilities of receipt of education but also inalienable part of its maintenance. For this reason in the new paradigm of development of higher education of foreign countries a main place belongs to the improvement of professional preparation of teachers of the mother tongue, growth of professional competence of teachers, in the context of dialog of cultures.

Future teachers must be ready to the changes and perfection educational-educate process, development of new technologies of upgrading education.

Therefore an important problem stands before modern school and teacher – to cause interest to the studies on the whole, and especially to the study of Polish, through the increase of internal motivation of schoolboys. A teacher must be so adjusted, that every student had motivation on success.

Key words: linguistic education, teacher of Polish, professional preparation, professional competence, European measuring of education.

Матеріал і результати досліджень. Реалізація у вищій освіті Польщі ідей Болонського процесу та Рекомендацій Ради Європи щодо підготовки сучасних учителів вимагає формування фахівців нової генерації, здатних до активного життя та ефективного виконання своїх професійних функцій [5].

Важливими є праці науковців, які досліджували питання підготовки вчителів як України, так і Польщі. Це А. Василюк, Л. Гриневич, М. Євтуха, І. Зязюна, Х. Квятковської, І. Ковчиної, Т. Левовицького, І. Мицишин, Н. Ничкало, М. Тадеєвої.

Важливим завданням усіх вищих педагогічних закладів Польщі є підготовка нового типу вчителя, здатного виконувати свої професійні обов'язки в мобільній, демократичній та гуманістичній педагогічній системі.

Тож мета статті полягає у висвітленні змісту та особливостей професійної підготовки вчителів рідної мови для роботи у старшій школі Польщі.

Сучасними пріоритетами освітньої політики країн Європейського Союзу є підвищення якості освіти, розробка європейського виміру освіти, обмін вчителями, визнання професійних кваліфікацій. Для педагогів найважливіше – це формування і розвиток особистості вихованця й підготовка його до майбутнього життя, до змін. Випускники шкіл й університетів повинні осмислювати Європейську спільноту не лише як інституційний, економічний чи політичний простір, а, в першу чергу, як людську спільноту із щораз міцнішими взаємозв'язками, яка будує інтегроване суспільство [9, с. 71]. Європейський вимір освіти у документах Європейської спілки трактується й у вужчому значенні – збагачення шкільного змісту освіти такими елементами знань, які зумовлюють розвиток автентичної європейської свідомості. З огляду на це усі функції вчителів – навчальна, виховна, опікунська, орієнтувальна, інноваційна – потребують оновлення і наповнення їх новим змістом, формами, засобами і способами оцінювання. Реалізація цих функцій може створити передумови для індивідуального розвитку учнів, їхньої спеціалізації, а також допомогти їм у визначенні освітніх планів і життєвих перспектив, – справедливо вважає науковець І. Мицишин [1, с. 167].

Рівень освіти в Польщі – один з найкращих у порівнянні з країнами постсоціалістичного табору. Після вступу в Європейський Союз ця країна адаптувала свою систему освіти до європейських стандартів та приєдналась до Міжнародних норм класифікації освіти (ICSED). Дипломи провідних польських вищих навчальних закладів визнаються всіма країнами Європи та Америки.

У Польщі традиційно виділяють три рівні освіти: дошкільна, шкільна та вища освіта.

Польська шкільна освіта також вважається однією з найкращих в Східній Європі. Вона поділена на два рівні: початкова школа (*szkola podstawowa*) і середня школа.

Після закінчення початкової школи дітей переводять до середньої школи. У Польщі таких шкіл є декілька типів:

Молодші класи середньої школи (обов'язкові для всіх дітей)

- трирічне навчання в гімназії (*gimnazjum*). Учні здають зовнішній стандартний іспит, який дає можливість продовжити навчання в старших класах і є обов'язковим для всіх учнів. За результатами цих іспитів приймається рішення, де учень може продовжити своє навчання: в коледжі, ліцеї чи професійно-технічному училищі.

Старші класи середньої школи

- 3 класи ліцею (*liceum ogólnokształcące*), після закінчення випускник здає випускний іспит (*egzamin maturalny*) і отримує атестат зрілості (*świadectwo maturalne*). Іспити проходять в два етапи: внутрішні іспити в школі та іспит незалежної комісії.

- 3 класи професійної школи (*zasadnicza szkoła zawodowa*), після закінчення випускник отримує диплом, який підтверджує присвоєну їм професійну кваліфікацію.

- 4 роки навчання в технікумі (*technikum*), випускники можуть здати екзамен для отримання атестату зрілості, а також, разом з ним, отримати професійну кваліфікацію.

Після закінчення ліцею випускник може вступити в ВНЗ без здачі вступних іспитів.

Початкові школи, як правило, територіально відокремлені від основних. Кількість шкіл у кожній адміністративно-територіальній одиниці мінімізована, школи укрупнені.

На кожному етапі існують державні шкільні заклади (керовані державними органами і утримувані в більшості за рахунок державних коштів), приватні (знаходяться у віданні приватного власника і утримуються виключно за рахунок приватних коштів) та суспільні школи. Освіта у державних школах безкоштовна, у приватних і суспільних платна. Дитина може вчитися у державній, суспільній або приватній школі, довільно обраній батьками.

Усі діти, що проживають у Польщі, у тому числі також іноземці, підлягають шкільному обов'язку, тобто повинні вчитися у початковій школі, а також гімназії. Обов'язок навчання охоплює осіб віком з 6-го по 18-й рік життя. Це означає, що молодь до досягнення повноліття зобов'язана навчатися.

Основним законодавчим актом, що регулює кваліфікаційні вимоги до вчителів, їх обов'язки, умови праці в системі шкільної освіти Польщі, є Вчительська хартія 1982 року.

Початкова підготовка вчителів початкової та середньої школи надається в рамках двох секторів освітньої системи: в секторі вищої освіти і в секторі шкільної освіти.

У секторі шкільної освіти педагогічну освіту надають педагогічні коледжі (*kolegium nauczycielskie*) і коледжі підготовки вчителів іноземної мови (*nauczycielskie kolegium języków obcych*). На даний час у Польщі працює 19 педагогічних коледжів (15 державних і 4 недержавних) і 77 коледжів іноземних мов (42 державні і 35 недержавні).

На початку 2013 року Міністерство національної освіти виступило з пропозицією їх поступової повної ліквідації. Було запропоновано, щоб уже починаючи з 2013/2014 навчального року, ці коледжі перестали приймати нових студентів. Закриття коледжів викликано перенасиченням ринку та неможливістю забезпечити всіх випускників роботою за спеціальністю.

Сьогодні 97,58% всіх вчителів, які працюють в секторі шкільної освіти, мають дипломи про вищу освіту, з них 91,91% має ступінь магістра і тільки 5,67% – бакалавра.

Вчителем може бути особа, яка:

- 1) має диплом про вищу освіту і отримала кваліфікацію вчителя, чи має диплом про завершення педагогічного коледжу або коледжу підготовки вчителів іноземної мови;

- 2) дотримується основних моральних принципів,

- 3) задовольняє вимогам щодо здоров'я, що підтверджується медичною довідкою.

Відповідно до Вчительської хартії в Польщі є чотири категорії вчителів:

- вчителі-стажери;
- контрактні вчителі;

- штатні вчителі;
- дипломовані вчителі.

Ті, хто починає працювати вчителем, отримують категорію вчителя-стажера і мають пройти «випробувальний термін» (staż) тривалістю в один навчальний рік для того, щоб бути підвищеними до наступної категорії – контрактних вчителів.

Для того, щоб перейти в наступну категорію, вчитель повинен:

- мати відповідну кваліфікацію;
- пройти «випробувальний термін» і отримати позитивну оцінку своїх професійних досягнень за цей період;
- його заяву на підвищення має схвалити так звана кваліфікаційна комісія, або, у випадку контрактних вчителів, необхідно пройти екзамени.

Поширені такі форми професійного розвитку вчителів:

- дистанційне навчання;
- майстер-класи, семінари, конференції;
- індивідуальна методична підтримка;
- самостійне навчання на базі осередку вдосконалення вчителів тощо.

Кожен польський вчитель самостійно планує свою кар'єру. Як правило, основні напрямки власного професійного розвитку окреслюються на три роки. Є і вагомий матеріальний стимул для професійного зростання: вчитель вищої категорії отримує вдвічі більшу зарплату, ніж вчитель-стажист. Тож хочеш мати подвійну зарплату – зростаєш.

На 30 вересня 2012 року у Польщі працювало 661,6 тисяча вчителів. Із них дипломовані вчителі становили 48,8%, штатні вчителі – 27,1%, контрактні вчителі – 18,1%, вчителі-стажери – 4,0%.

Вчителі приймаються на роботу директором навчального закладу. З ними укладається трудовий договір – на один рік випробувального терміну, у випадку вчителів-стажерів, і безтерміновий, у випадку контрактних вчителів. Трудовий договір з вчителем перетворюється у штатне призначення після того, як були виконані вимоги до зарахування в штат.

Вчителі в Польщі не є державними службовцями і не підпадають під дію законодавства про державних службовців. Однак, при виконанні своїх обов'язків, вчителі мають право на захист, що надається державним службовцям [3].

У Конституції Республіки Польща 1997 року в статті 27 стверджується, що польська мова є державною мовою в Республіці Польща. Однак це положення не порушує права національних меншин, що випливають із ратифікованих міжнародних договорів. Польська мова вважається мовою освіти, екзаменування, написання наукових і дисертаційних досліджень, мовою викладання початкової, середньої, старшої і вищої шкіл. Проблема розвитку польської мови опікується Рада польської мови, яка функціонує при Польській Академії наук. Раз у два роки Рада звітує перед Парламентом стосовно зміцнення цієї мови [4].

Методична підготовка вважається системостворюючим чинником професійної підготовки вчителя-словесника в педагогічному університеті. Водночас це відносно самостійна система з власним змістом, структурою, функціями.

Курс «Методика навчання польської літератури і польської мови у школах різних типів» у польських ВНЗ [6, 7, 10, 11] зосереджує увагу на лінгвістичній теорії читання, проблемах навчання обдарованих дітей і дітей з особливими потребами, особливостях дидактики полоністики, взаємозв'язку польської мови з літературою, шляхах викладання літератури у школі залежно від вікових особливостей учнів. Для аналізу студентам пропонуються навчальні ситуації — тексти, що сприяють їх підготовці до педагогічної практики, конспекти нетрадиційних уроків, практичні поради щодо викладання літератури в школі.

До переліку навчальних предметів для студентів 2-4 курсів факультету полоністики Варшавського університету введена навчальна дисципліна «Мова – література – інтерпретація», яка спрямована на підготовку до дидактичної практики в основній школі, а також у гімназії та ліцеї. У навчальному курсі розглядаються, зокрема, такі питання: методика як проміжна ланка між школою та наукою, місце школи в культурі, мета і завдання наукової польської мови в школі, особливості підручників і програм з полоністики, проектування лекцій і розробка конспектів, аналіз та інтерпретація поетичних, епічних творів, відвідування лекцій та їх обговорення, драма і театр у школі. Аналіз шкільних програм, підручників, розпочатий у цьому курсі, поглиблюється у спецкурсах: «Література для дітей і молоді», «Шкільний відбір дитячої літератури», «Поради щодо написання літературних текстів», «Письмові роботи учнів», «Програми і підручники з мови в основній школі й гімназіях».

Перехід до нових стандартів компетентнісно-орієнтованої освіти зумовлює реалізацію інноваційних підходів до професійної підготовки майбутнього вчителя-словесника. Такий фахово-компетентний педагог викладає предмети з урахуванням найновіших досягнень лінгвістики і літературознавства, логічно, послідовно, відповідно до норм літературного мовлення формує творче, аналітичне мислення, філологічний смак учнів, розвиває в них прагнення пізнавати філософію слова, потребу й уміння самостійно поповнювати свої знання, здійснює дослідницькі пошуки в галузі філологічних, психолого-педагогічних наук, мобільний до прийняття різних нововведень і найбільш оптимальних рішень.

Має рацію О. Семеног, коли стверджує, що ці та інші професійні риси увиразнюють тісний взаємозв'язок між складовими професійної компетентності майбутнього вчителя-словесника, зокрема педагогічною, психологічною, лінгвістичною, мовною, мовленнєвою, комунікативною, фольклорною, літературною, етнокультурознавчою, методичною, інформаційною, дослідницькою компетенціями. В умовах навчання студента-філолога в педагогічному університеті важливо простежити формування й удосконалення цих складових на різних освітньо-кваліфікаційних рівнях [2, с. 163].

У постанові Міністерства Національної освіти 2001 року констатується, що діти іммігрантів повинні навчатися в школах разом із дітьми польської національності. У Польщі немає шкіл для національних меншин. Але всі польські школи поділяються на 4 категорії, за класифікацією Х. Коморовської:

- школи, в яких мова навчання регіональна чи меншинна;
- білінгвальні школи, в яких відведена однакова кількість годин на польську та меншинну мови;
- школи, в яких проводяться додаткові заняття з мови меншин;
- міжшкільні групи, в яких певну мову вивчають представники з різних шкіл [8].

Сучасні вчителі мають бути готовими до змін та вдосконалення навчально-виховного процесу, розробки нових технологій підвищення якості освіти та здатними своєчасно їх освоювати.

Висновки. Основними напрямками кардинальних змін у підготовці вчителів Польщі стали деідеологізація, деполітизація, поліпшення якості організації та змісту навчально-виховного процесу, індивідуалізація, поліпрофільність, широке застосування нових освітніх технологій, у т.ч. інформаційних та Інтернет-технологій, акцент на розвиток і саморозвиток, розширення самостійності студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мишишин І. Удосконалення професійної підготовки вчителів у Польщі в контексті інтеграційних змін / І.Я. Мишишин // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – Вип. 19. – Ч. 1. – Львів, 2005. – 387 с.
2. Семеног О.М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури: монографія / О.М. Семеног. – Суми: ВВП «Мрія» ТОВ, 2005. – 404 с.
3. Система освіти Польщі: інформаційна довідка [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://pon.org.ua/international/2895-sistema-osviti-polshhi-informacijnij-zriz.html>
4. Brzeziński J. Nauczanie języków obcych dzieci / J. Brzeziński. – Warszawa: WsiP, 1987. – 191 p.
5. Instytut Anglistyki Uniwersytetu Warszawskiego [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.angli.uw.edu.pl/index.php/kontakt.html>.
6. Instytut Języka Polskiego. – [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.uw.edu.pl/polon/> – Загол. з екрану. – Мова пол.
7. Instytut Literatury Polskiej. Instytut Języka Polskiego. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ilp.uw.edu.pl/>. – Загол. з екрану – Мова пол.
8. Komorowska H. Curriculum development for in-service teacher education in Poland / H. Komorowska // *Studia Anglica*. – 1994. – XXVIII. – P. 113–122.
9. Lezanska W. Propozycje zmian strukturalnych w systemie ksztalcenia nauczycieli ... / *Kształcenie i doskonalenie nauczycieli (dla) edukacji alternatywnej*. Krakow, 2001. – С. 71
10. Pachecka J., Piatkowska A., Salkiewicz K. Metodyka literatury. Opracowania t. II. – Warszawa, 2002. – 592 s.
11. Piatkowska A., Salkiewicz K. Metodyka literatury. Warszawa. – 2001, prace 1.1 – Nakładem Wydziału Polonistyki. Uniwersytetu Warszawskiego. – 515 s.